

Andriy Oliyanchuk

«LITTLE RUSSIA» HORSE COSSACKS REGIMENTS DURING CRIMEAN WAR

The article is devoted to the problem of history of Cossacks regiments from Left-Bank of Ukraine in Crimean War. Features of their organization and formation are considered. The author established the number and loss of «Little Russia» horse cossack's regiments during different periods of service. Also, there were analyzed potential variants of their use as military units on various theatres of war. Author comes to conclusion that, government used historical memory about times of Cossack state in behalf of mobilization the largest population group on the Left Bank of Ukraine to «Little Russia» horse cossacks regiments.

Key words: Ukrainian Cossacks, horse cossacks regiments, militia, Crimean War, Left-Bank of Ukraine.

УДК 94 (477.4): 262.2 «19»

Віталій Левицький

РОЗВИТОК СУКОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ХІХ СТ.

У статті розглянуто питання розвитку суконної промисловості на Наддніпрянській Україні в ХІХ ст. та її вплив на соціальний і економічний розвиток краю.

Ключові слова: суконна промисловість, маєток, товарно-грошові відносини, управитель, товарне виробництво.

Сьогоднішня національна інфраструктура нашої держави є значним надбанням, що сформувалася внаслідок глибинних процесів, трансформувалася та змінювалася упродовж сторіч. Серед складного комплексу питань, які стосуються досліджуваного періоду історії Наддніпрянської України, котра в той період входила в склад Російської імперії, важливе місце відводиться аспектам, пов'язаним із суконною промисловістю. Для істориків одним із актуальних завдань є, вивчення механізму формування і функціонування ринкової економіки в суконній промисловості.

Упродовж першої половини ХІХ ст. в Україні, як і у Росії в цілому, відбувалися процеси розкладу і кризи феодально-кріпосницької системи господарства, подальшого розвитку в її надрах капіталістичного укладу, первісного нагромадження капіталу і перетворення робочої сили у товар. Промисловість цього періоду характеризувалася одночасним співіснуванням двох типів підприємств: вотчинних і капіталістичних (купецьких).

Мета дослідження – розкрити процес формування ринкових відносин на прикладі суконної промисловості Наддніпрянської України в ХІХ ст. через аналіз постачання, виробництва і збуту продукції.

З урахуванням мети дослідження визначено наступні завдання: провести аналіз і встановити стан наукової розробки проблеми, теоретичний рівень та напрями її висвітлення, з'ясувати особливості економічної політики уряду Російської імперії щодо розвитку суконної промисловості; розкрити процес капіталізації суконної промисловості під впливом соціально-економічних реформ.

В історіографії суконну промисловість розглядають як частину легкої з врахуванням її впливу на соціально-економічне життя Наддніпрянської України ХІХ ст. Одна з вдалих спроб впорядкування історичних відомостей про економічне життя України здійснена І. Гуржієм [1]. Автор приділив увагу питанню зародження робітничого класу України. О. Нестеренко [4] у фундаментальній праці описує розвиток промисловості в Україні в ХІХ ст., пов'язуючи розвиток промисловості з політикою самодержавства. Значний крок у дослідженні проблем технічного перевороту в промисловості здійснив Л. Мельник [3].

У ході територіального поділу праці у всеросійському масштабі, що склався історично, в Україні, на протигагу центральній Росії, не розвинулася капіталістична текстильна і, передусім, бавовняна промисловість як провідна галузь. Найбільш помітні позиції купецький капітал завоював у суконному виробництві, яке було однією з провідних галузей промисловості дореформеної України. У 1823 р. в Україні існувало 46 капіталістичних суконних майстерень і підприємств мануфактурного типу, на яких працювало 2040 робітників [4, с. 274].

Основними районами дрібних купецько-міщанських суконних закладів були Волинська і Подільська губернії, де в середині 20-х рр. ХІХ ст. налічувалося 36 суконних підприємств. Розвиток сукноробства у містах і містечках Правобережжя свідчив про тенденцію дрібного товарного виробництва до все більшого використання найманої праці, до утворення капіталістичних

майстерень. Типовими для цього періоду були заклади із одним-двома ткацькими ручними верстатами, на яких зайнято до 10–15 найманих робітників, а річне виробництво простого сукна становило 1–2 тис. аршин. Поступово деякі з них переростали в капіталістичні мануфактури. Такі підприємства вже мали по 3–6, а часто і 8–12 ткацьких верстатів, річне виробництво сукна на кожному з цих підприємств становило в середньому 5–10 тис. аршин. Найбільше підприємств мануфактурного типу було у Волинській губернії – 7; в Подільській губернії було 3 таких підприємства, в Чернігівській – 5 (усі в Суразькому повіті), по одній суконній купецькій мануфактурі було в Київській, Харківській, Полтавській губерніях. Усього в середині 20-х рр. XIX ст. в Україні було 18 капіталістичних підприємств мануфактурного типу, що відрізнялися порівняно масовим випуском продукції на ринок і засновувалися на поділі праці, на яких було зайнято 1280 вільнонайманих робітників [4, с. 19].

Загалом для капіталістичної суконної промисловості Правобережжя, внаслідок обмеженості капіталів у власників майстерень і мануфактур, характерними рисами були її залежність від різних несприятливих умов, нестійкість, плінність. Підприємства то розширювали виробництво і зростала їх кількість, то звужували його, а часто взагалі припиняли виробництво і ліквідувалися. Так, на Поділлі у 20-х рр. XIX ст. існувало 14 капіталістичних суконних заводів, на 1860 р. усі вони припинили існування. Наведені вище 18 суконних мануфактур у пореформений період у тогочасних офіційних статистичних виданнях не згадуються [11, с. 7–33].

Подальший розвиток капіталістичного суконного виробництва в Україні у 30–50-х рр. XIX ст. пов'язаний із виникненням нових центрів сукноробства – це посад Клинці на Чернігівщині, де купецький капітал заснував низку великих суконних підприємств, та містечко Дунаївці на Поділлі, де іноземні колоністи мали невеликі суконні заклади. Найбільшим центром купецької суконної промисловості в Україні упродовж 30–50-х рр. XIX ст. стають Клинці. Кількість зайнятих на мануфактурах робітників зросла більш як учетверо, а обсяг виробництва зріс у п'ятеро. Причому зростання виробництва відбувалося не за рахунок збільшення кількості підприємств, а, головним чином, за рахунок збільшення розмірів і потужностей мануфактур. Так, у 30-х рр. XIX ст. на одну мануфактуру припадало в середньому 67 робітників і 13,5 тис. аршин виробленого сукна, а у 1860 р. – відповідно 250 і 59,7. Отже, суконна промисловість у Клинцях початково мала характер великого мануфактурного виробництва.

Упродовж 40-х рр. XIX ст. питома вага капіталістичних підприємств у суконному виробництві в Україні дедалі більше зростала, натомість поміщицькі заклади, внаслідок конкуренції з боку капіталістичної суконної промисловості Польщі й центру Росії, а також місцевих купецьких мануфактур, зменшували обсяг виробництва і поступово ліквідувалися. У 50-х рр. XIX ст. капіталістичні суконні мануфактури в Україні за обсягом виробництва виходять на чільне місце. Упродовж 20–40-х рр. XIX ст. панівну роль у суконній промисловості України ще відігравали поміщицькі підприємства; з кінця 40-х рр. і, особливо, упродовж 50-х рр. кількість останніх різко зменшується, скорочується обсяг виробництва, проте зростає кількість і обсяг продукції купецьких підприємств. На 1860 р. 22 купецькі мануфактури давали близько 53 % загальної продукції суконних мануфактур. З кінця 40-х рр. і особливо з другої половини 50-х рр. на окремих купецьких мануфактурах впроваджуються машини й парові двигуни – капіталістична промисловість України робить перші кроки на шляху до технічної революції. Проте найбільш помітні зрушення в техніці виробництва спостерігаються в купецькій суконній промисловості України, передусім, на мануфактурах у Клинцях – найбільшому центрі купецького суконного виробництва на Україні [2, с. 89].

Процес машинізації охопив у 40-х рр. XIX ст. усі без винятку мануфактури. Якщо у 30-х рр. машини виконували 6 операцій із 16 наведених у таблиці, то у 40-х рр. – уже 9. Кількість же машин за цей період зросла більш ніж удвічі. Найбільш інтенсивно ручні знаряддя замінювалися машинами у чесанні, прядінні та тіпанні. Миття, сортування й сушіння здійснювалися вручну. Що ж до основного циклу – ткання, то воно виконувалося ручними, «самольотними», верстатами; снування й шліхтування також здійснювалися вручну. Це свідчило про те, що на клинцівських мануфактурах достатньої кількості машин ще не було. Лише на двох мануфактурах застосовувалися водяні двигуни. У 1841 р. на найбільшій мануфактурі Д. Зубова і Я. Степуніна встановлено першу в Клинцях парову машину потужністю у 24 кінських сил (далі – к.с.). З 1845 р. на мануфактурі П. Ісаєва як допоміжний двигун почали застосовувати парову машину потужністю у 26 к.с. Лише в середині 50-х рр. XIX ст. парові двигуни впроваджуються інтенсивніше. На 1860 р. на клинцівських мануфактурах їх уже було 17 потужністю у 240 к.с. [5, с. 19].

Машинізація мануфактур у Клинцях здійснювалася переважно виготовленням механізмів у власних майстернях, що існували при мануфактурах, за участю місцевих майстрів і винахідників. Крім того, частину устаткування постачали механічні підприємства України (наприклад, механічний завод Д. Кандиби на хуторі Дмитрівка Конотопського повіту) та машинобудівні заводи Росії. Таким чином, капіталістична суконна промисловість України упродовж 30–50-х рр. XIX ст. стала на шлях

технічної перебудови, але процес здійснювався досить повільно внаслідок відносної складності технологічного процесу, сильної мануфактурної традиції у сукноробстві та панування кріпосницького господарства з його вузькістю внутрішнього ринку [9, с. 33].

Суконна промисловість у кріпосницькій Україні займала одне з чільних місць. Хоча в цій галузі було ще чимало дрібних закладів, проте загалом у 30–50-х рр. XIX ст. вона перебувала вже на мануфактурній стадії. На Україні у 1847 р. налічувалося 311 суконних підприємств, на яких зайнято майже 16,5 тис. робітників, а вартість продукції перевищувала 1 млн крб. сріблом. На середину 50-х рр. XIX ст. внаслідок конкуренції з боку купецьких мануфактур різко зменшується кількість поміщицьких суконних підприємств (за рахунок дрібних) та кількості робітників, однак загальна продукція зростає у 2,5 рази. Особливо відчутне зростання продукції на Чернігівщині (за рахунок розвитку купецької мануфактури).

Підприємства суконної, переважно поміщицької, промисловості були в кожній з дев'яти українських губерній, проте найбільша їх кількість зосереджувалася у губерніях Лівобережної та Правобережної України; в губерніях Півдня було лише 9 підприємств. Найбільшими центрами поміщицького мануфактурного сукноробства були Чернігівська, Полтавська, Харківська та Київська губернії, вони ж і відзначалися високою концентрацією виробництва. У цих губерніях зосереджувалися переважно великі підприємства (мануфактури), на яких працювало в середньому понад 100 робітників, а річна продукція одного підприємства в середньому дорівнювала 11,7–22,8 тис. аршин сукна. У той же час продукція підприємств на Волині й Поділлі в середньому ледве перевищувала 1 тис. аршин сукна на рік.

Певних успіхів процеси машинізації досягли на вотчинних суконних мануфактурах у Київській губернії. Найбільша у губернії Таганчанська мануфактура, що належала Понятовському, впродовж 40–50-х рр. XIX ст. зробила помітні кроки щодо машинізації виробничих процесів. У 1840 р. із Англії виписано парову машину потужністю у 45 к. с. та ряд інших машин. Уже наприкінці 40-х рр. XIX ст. парова машина приводила в дію такі механічні верстати: 27 чесальних, 4 тіпальних, 2 тонкопрядильних, 2 ткацьких, 4 полоскальних, 2 бастувальних, 1 валяльну машину і 1 машину для рубання дерева. Проте на Таганчанській мануфактурі ще чимало операцій здійснювалося машинами, що приводилися у рух або силою води, або за допомогою кінного привода, чимало було і ручних верстатів [12, арк. 327]. З дев'яти виробничих процесів переважна більшість (сім) здійснювалися машинами (44 механічні верстати приводилися в дію паровою машиною, 55 верстатів – силою води та за допомогою кінного приводу). Однак центральні виробничі процеси – прядіння і ткання – здійснювалися переважно вручну.

Процес машинізації охопив й інші поміщицькі суконні мануфактури Київщини: Корсунську, Хабенську, Мокрокалігірську, Ревовківську, Ружинську. Особливо широко процес машинізації на цих мануфактурах охопив завершальну стадію: обробку сукна (валяння, стриження, ворсування тощо). Один з центральних процесів – прядіння – на всіх мануфактурах здійснювався на механічних верстатах; процес машинізації охопив і ткання (тут налічувалося 26 механічних верстатів), хоча загалом ткання здійснювалося вручну. Головним гальмом у машинізації виробництва залишалася примусова праця; впровадження машин було лише спробою пристосуватися до нових умов. При пануванні ринкових відносин поміщицькі мануфактури довго існувати не могли [11, с. 7–33].

Суконна промисловість України, що у дореформений період за вартістю продукції, кількістю закладів і робітників займала третє місце (після винокурної і цукрової), у пореформені роки швидко занепадає і перетворюється на другорядну галузь. Передусім, стає помітною повна ліквідація поміщицьких суконних мануфактур, навіть тих, що у 50-х рр. XIX ст. зробили помітні кроки щодо механізації виробництва. Так, уже на 1879 р. з численних поміщицьких суконних мануфактур у офіційних статистичних оглядах відзначаються лише Славутська фабрика князя Сангушка, невелика сукновальня поміщика Вітославського у м. Берестечку на Волині й Таганчанська мануфактура графа Бутурліна на Київщині. Мануфактура поміщика Л. Абрамовича у м. Володарці, Юзефових у Богуславі Київської губернії та Машівська мануфактура Головіна на Чернігівщині перейшли в оренду до купців [11, с. 7–33].

Причиною занепаду і ліквідації поміщицької суконної промисловості на Україні у пореформені роки було позбавлення поміщиків-власників мануфактур дарової робочої сили, пільг і казенних гарантованих поставок сукна у казну. В нових умовах капіталістичної конкуренції, спеціалізації окремих районів у масштабах всеросійського капіталістичного ринку виявилася цілковита неприбутковість поміщицького суконного виробництва через неможливість конкурувати з виробами суконних фабрик інших промислових районів, зокрема, Польщі та Московського промислового району [7, с. 152].

За цих нових умов вижили лише дрібні сукновальні Волині й Поділля, що виробляли грубе сукно для місцевого споживання: суконні заклади м. Дунаївців на Поділлі, містечок Коростишева на

Київщині, Тучина, Рожищ на Волині. Низка суконних підприємств Київщини спеціалізувалися на виробництві суконних «салфеток» для цукрових заводів, але з переходом цукроварень від пресового способу одержання соку – до дифузійного (у 80-х рр. XIX ст.) і ці підприємства припинили існування; нарешті, продовжували діяти декілька великих фабрик (на Київщині) та клинцівські капіталістичні суконні фабрики, що мали традиційні ринки збуту.

Отже, на другу половину 80-х рр. XIX ст. завершується процес швидкої ліквідації суконних підприємств. Деяке зростання кількості підприємств у Київській губернії пояснюється заснуванням іноземцями у м. Коростишеві дрібних майстерень. Процеси концентрації виробництва спостерігаємо лише деякою мірою у Дунаївцях. Так, у 1868 р. тут діяли 59 закладів з кількістю робітників у 561 осіб, вартість виробництва становила 242,4 тис. крб. [4, с. 180–182]. У 1879 р. тут залишилося 51 підприємство з кількістю робітників у 503 особи, вироблено сукна на 295,5 тис. крб. Серед цих закладів можна виділити 15 підприємств мануфактурного типу (на кожному в середньому зайнято 10–12 робітників, а верстати приводилися в дію кінним приводом або водяним колесом) і 7 підприємств фабричного типу (з паровим двигуном), у середньому на кожному з них зайнято 20 робітників. Характерно, що 44 дрібних підприємств і мануфактури виробили продукції на 172,2 тис. крб., а 7 підприємств фабричного типу – на 123,3 тис. крб., тобто фабричні заклади (11,9 % загального числа підприємств) виробили 41,8 % загальної вартості продукції [10, с. 231–236].

У 1884 р. кількість підприємств у Дунаївцях зменшилася до 35, проте зросло число закладів фабричного типу – до 12. Усі вони обладнувалися невеликими паровими машинами, що приводили в рух окремі верстати. Головний процес – ткацтво, як і раніше, здійснювався вручну. Загальна потужність двигунів на дунаївецьких заводах становила лише 91 к.с. На підприємствах фабричного типу у 1884 р. вироблено сукна на 241 тис. крб. [11, с.17]. Найбільшими підприємствами у Дунаївцях були фабрика Ю. Крафта, на якій був зайнятий 21 робітник і вироблено сукна на 3 тис. крб.; фабрика братів Розенбаум – зайнято 46 робітників і вироблено продукції на 50,8 тис. крб.; фабрики В. Циндля і Л. Глюка, на обох зайнято по 25 робітників, а вартість продукції становила на кожній по 24 тис. крб. [10, с. 231–236].

Загалом, процеси концентрації в Дунаївцях відбувалися, але досить повільно і не призвели до утворення великих підприємств. Навіть серед підприємств фабричного типу переважали заклади з кількістю робітників 10–20 осіб. Єдиним, по суті, центром великого фабричного виробництва сукна в Україні у пореформений період стають Клинці – колишній центр капіталістичної мануфактури. Розвиток внутрішнього капіталістичного ринку після реформи 1861 р. викликав інтенсивне зростання клинцівської суконної промисловості. Упродовж 1861–1868 рр. відбулося різке збільшення виробництва, а разом з тим і капіталів. Якщо у 1860 р. клинцівські мануфактури виробили на 1468 тис. крб. продукції, то у 1868 р. вартість виробництва досягла 2295 тис. крб. У ці роки нагромадження капіталів стало основою для переоснащення клинцівських мануфактур у фабрики; машинізація виробничих процесів супроводжувалася зростанням енергооснащеності: 16 парових машин потужністю у 233 к.с. замінили всі кінні приводи [8, с.123].

З 1873 р. почався застій у суконній промисловості, знизилися ціни внаслідок перепродукції – з кризового стану суконну промисловість вивела російсько-турецька війна, що спричинилася до збільшення поставок сукна армії. Упродовж 1873–1875 рр. у Клинцях закрилася низка колишніх фабрик (Кубарева, Черкаскова, Ісаєва). Однак на початку 80-х рр. XIX ст. розпочалася смуга тривалої кризи, що ускладнилася для суконної промисловості появою на внутрішньому ринку дешевих камвольних шерстяних тканин, які почали витісняти суконні. Виробництво сукна в Клинцях знизлося до 1,6 млн крб., а кількість робітників зменшилася з 2,8 тис. – до 1,5 тис. осіб. У ході «великої кризи» 80-х рр. XIX ст. припинили існування усі невеликі фабрики. У цей же період (за умов конкуренції) клинцівські фабриканти мали значні витрати на оновлення устаткування з метою зниження собівартості виробництва. Відбувається механізація виробничих процесів, зростає енергооснащеність підприємств: потужність парових двигунів зросла до 271 к.с. [6, с. 58–63]. У прядінні застосовують ватер-машини і мюль-машини. Середня річна продуктивність робітника зросла із 550 крб. у 60-х рр. XIX ст. – до 811 крб. у 1879 р. і до 1060 крб. у 1890 р. На кінець «великої кризи» 80-х – початку 90-х рр. XIX ст. у Клинцях залишилося лише 6 фабрик, що «вижили», зміцнили і перетворилися на великі капіталістичні машинні підприємства. Це – Глухівська, Троїцька, Стодольська, Дурняцька фабрики та фабрики Мошковського та Іванова [7, с. 154–157]. Однак упродовж 70–80-х рр. XIX ст. технічне переоснащення підприємств відбувалося відносно повільно. Гальмувала швидке й повне здійснення технічного перевороту у вказаний період відсутність на клинцівських підприємствах досвідчених майстрів і кваліфікованих техніків.

Отже, в ході здійснення технічної революції клинцівські мануфактури перетворилися на великі машинізовані фабрики з повною механізацією виробничих процесів. Причому 7 фабрик у кінці 90-х рр. XIX ст. виробляли в 3,5 рази більше продукції, ніж 19 мануфактур у 1851 р. Продуктивність праці робітника за вказаний період зросла більш ніж учетверо.

Список використаних джерел

1. Гуржій І. О. Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України / І.О. Гуржій. – К.: Вища школа, 1959. – 234 с.
2. Дерев'янкін Т. І. Мануфактура на Україні в кінці XVIII – першій половині XIX ст. / Т. І. Дерев'янкін. К., 1978. – 265 с.
3. Мельник Л. Г. Технічний переворот на Україні у XIX ст. / Л. Г. Мельник. – К., КДУ, 1972. – 265 с.
4. Нестеренко О. О. Розвиток промисловості на Україні, ч. 2 / О. О. Нестеренко. – К., 1962.
5. Обзор различных отраслей мануфактурной промышленности России. – СПб, 1862. – Т. 1. – 376 с.
6. Оценка недвижимых имуществ Черниговской губернии. – Ч. 3. – 445 с.
7. Пажитнов К. А. Очерки историкотекстильной промышленности дореволюционной России / К. А. Пажитнов. – М., 1955. – 358 с.
8. Статистический временник Российской империи на 1872 г., сер. 2. – СПб., 1873. – Вып. 6. – 367 с.
9. Труды императорского Русского географического общества, статистич. Сведений о России, кн. 2. – СПб., 1854. – 285 с.
10. Труды Киевского вспомогательного комитета. – СПб., 1854. – 264 с.
11. Указатель фабрик и заводов Европейской России. Материалы для фабрично-заводской статистики. – СПб., 1881. – 133 с.
12. Держархів Харківської обл., ф. 3, оп. 138, спр. 126, арк. 23–56.

Виталий Левицкий**РАЗВИТИЕ СУКОННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ
В НАДДНЕПРЯНСКОЙ УКРАИНЕ В XIX В.**

В статье рассмотрен вопрос развития суконной промышленности в Надднепрянской Украине в XIX в. и ее влияние на социальное и экономическое развитие края.

Ключевые слова: суконная промышленность, имение, товарно-денежные отношения, управитель, товарное производство.

Vitaliy Levytskyi**THE DEVELOPMENT OF WOOLEN CLOTS ON THE OVER DNIPRO UKRAINE IN
THE XIX-TH CENTURY**

This article is about the development of woolen clots on the Over Dnipro Ukraine in the XIX-th century and its influence on the social and economical development of the region.

Key words: woolen industry, manor, commodity-money relations, manager, commodity production.

УДК 821.161.2:37.016.026»1849/1850» Я. Головацький**Олександр Седляр****ІДЕЯ ХРЕСТОМАТІЇ РУСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ:
ЕВОЛЮЦІЯ ПЛАНІВ ЯКОВА ГОЛОВАЦЬКОГО У 1849–1850 РР.**

Досліджено появу та поступову еволюцію ідеї хрестоматії руської літератури для гімназій у відомого руського громадського діяча та науковця середини XIX ст. Якова Головацького. У 1849 р. він бачив її як репрезентативну збірку найкращих творів руської (малоруської) літератури X – першої половини XIX ст. З часом, під впливом об'єктивних (зміна політичної ситуації в державі та зменшення громадської та творчої активності русинів) та суб'єктивних (еволюція власного національно-культурного світогляду в бік русофільства), Я. Головацький змінив свої попередні плани і зосередився на впорядкуванні хрестоматії літератури X–XVII ст., яка доводила б мовну та культурну спільність усіх східних слов'ян.

Ключові слова: хрестоматія руської літератури, галицьке русофільство, руська навчальна література, історія українського книговидання, Я. Головацький.

Серед низки питань, які постали перед галицькими русинами під час «весни народів», одним із найважливіших була організація та забезпечення необхідними підручниками викладання руської мови та літератури в гімназіях та Львівському університеті. Це була нова справа, не було відповідної літератури, не розроблено наукової термінології руською мовою, зрештою, не було єдиної позиції, якою саме має бути власне руська літературна мова. Однак викладання окремих предметів руською мовою вважали стратегічним завданням, яке неодмінно слід було виконати, – воно мало важливе символічне значення, підтримувало в русинів почуття національної гідності, а молоді, що навчалася, дозволяло краще опанувати літературну версію рідної мови, заохочувало нею читати та писати.

Австрійський уряд дозволив деякі предмети (руську мову і літературу, релігію) викладати рідною мовою, але реалізація цього дозволу, звичайно, залежала від самих русинів. Одним із тих, хто мав це робити, був професор руської словесності Львівського університету Яків Головацький. Він у грудні 1848 р. посів університетську кафедру і відразу ж розпочав читати відповідні мовознавчі